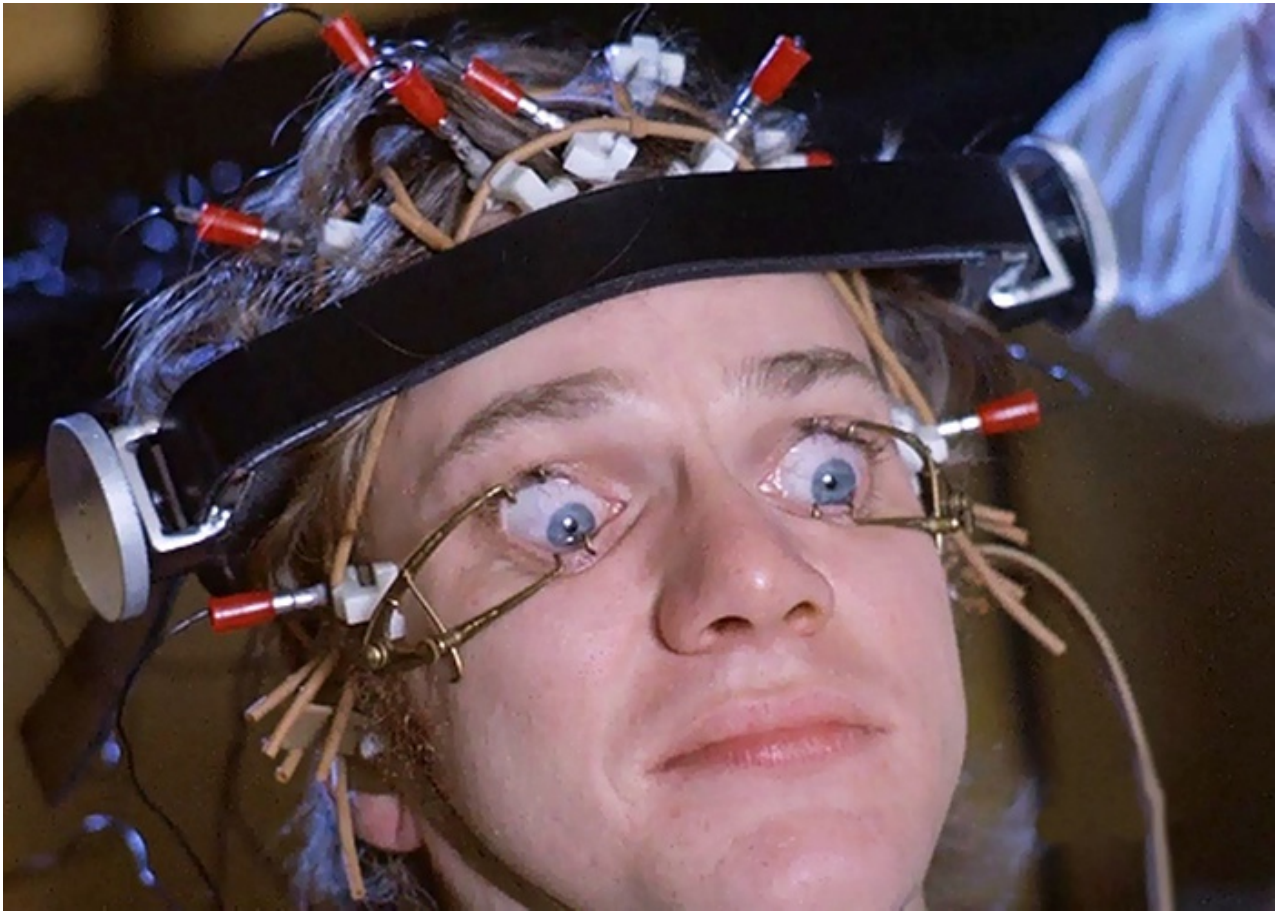

Stanfordský experiment

psychologie.cz/stanfordsky-experiment

Jednotlivec může snadno odhodit některé osobnostní charakteristiky, pokud je vystaven situaci, v níž je mu přidělena určitá role. V případě Stanfordského experimentu to byla role autority. „Chtělo se mi z toho zvracet. Měla jsem dojem, že jsou všichni úchylové,“ vzpomíná manželka Philipa Zimbarda.

Stanfordský vězeňský experiment vyprojektoval a v roce 1971 realizoval **Philip Zimbardo**, který chtěl ověřit svou myšlenku, že chování člověka je determinováno prostředím a rolí, kterou v něm zaujme. Byl to jakýsi kontrapunkt k Milgramovu experimentu, v němž se jedinec ocitl pod tlakem druhé osoby na krátkou dobu; v Zimbardově pokusu neovlivňovalo jednání nic jiného než zadané sociální uspořádání a experiment měl trvat mnohem déle, celé dva týdny. Jak probíhal?

V areálu *Stanfordovy univerzity* nechal Zimbardo vybudovat věrnou napodobeninu vězení. Placení dobrovolníci (15 USD na den) byli vybráni na základě novinového inzerátu: ze 75 přihlášených bylo na základě osobnostních charakteristik vybráno 24 mentálně a emočně nejstabilnějších mladých mužů – většinou ze střední společenské vrstvy – a byli rozděleni na 12 „vězňů“ a 12 „dozorců“. Dozorci byli vystrojeni ve vojenském stylu, dostali dřevěné obušky a zrcadlové brýle k zamezení očního kontaktu a byli instruováni v tom smyslu, že není dovoleno fyzické trestání vězňů. Zimbardo sám vystupoval jako jeden z dozorců, aby mohl být aktivně přítomen pokusu a zaznamenat jeho průběh.

Vězni byli oblečeni do levných halen a nebylo jim povoleno žádné spodní prádlo. V kontaktu s dozorcí se měli hlásit pouze přiděleným číslem. Kolem kotníku měli upevněný tenký řetěz, který jim měl připomínat jejich postavení. Podmínky byly tvrdé: na spaní dostali jen matraci a také jídlo bylo velmi skromné. Měli zůstat doma do začátku experimentu – ten zahájila lokální policie, která je zatkla a obvinila z loupežného přepadení. Policie v Palo Alto souhlasila s účastí v experimentu a přesně napodobila standardní postup: vězňům byla přečtena jejich práva, byli vyfotografováni, byly jim sejmuty otisky prstů, byli svlečeni, prohledáni, odhmyzeni a zavedeni do cel, které měly být jejich domovem další dva týdny.

Pod tenkou slupkou lidskosti

Průběh experimentu byl překvapivý jak pro aktéry, tak především pro tvůrce experimentu. Zvrhnul se velice rychle, jak se zjevila nelidská a temná stránka osobností účastníků. Vězni byli podrobena šikaně, trestům a ponižování ze strany dozorců a u řady z nich se začaly projevovat známky těžkého mentálního a emočního stresu. Druhého dne vězni zorganizovali hromadnou revoltu a vzpouru proti nelidským podmínkám. Dozorci museli pracovat přes čas a rozhodli se likvidovat vzpouru použitím hasicích přístrojů. K tomuto počínání nedal Zimbardo žádný pokyn; celý plán vyšel z iniciativy dozorců.

2. – 5. března
2023

Praktická emoční inteligence (seminář)

Jan Vojtko

Standardní nástupy a počítání vězňů se změnilo v přehlídky krutosti, trápení a ponižování. Vězni byli nuceni k intenzivnímu cvičení, tělesné tresty byly častější a častější, byly zabaveny matrace a vězni museli spát na holé chladné zemi. Plnění základních hygienických potřeb se stalo privilegiem, vězňům byl zakázán přístup do koupelny. Záchody museli čistit holýma rukama. Byli opakovaně svlékáni do naha a sexuálně ponižováni.

Během pokusu vykazovala třetina dozorců extrémní projevy sadismu a sám Zimbardo byl zčásti celou atmosférou pohlcen a proti krutostem nijak nezasáhl. Velmi záhy museli být z pokusu vyřazeni dva vězni, kteří vykazovali extrémní projevy stresu. Zajímavé bylo, že žádný další vězeň nechtěl ukončit pokus předčasně, všichni se přizpůsobili velmi rychle a akceptovali svou roli.

Dva noví vězni, kteří nastoupili na místa vyřazených, byli instruováni, aby zahájili hladovku na protest proti krutému zacházení s ostatními, a zároveň s nadějí, že tak dosáhnou dřívějšího propuštění. Překvapením bylo, že spoluvězni je vnímali jako jedince vyvolávající problémy, a nikoli jako kolegy, kteří jim chtějí pomoci. Když bylo vězňům oznámeno, že jeden jejich druh bude propuštěn ze samovazby, pokud se ostatní vzdají svého prostěradla, všichni až na jednoho to odmítli udělat.

Pátý den večer dorazila na scénu čerstvá absolventka univerzity zamilovaná do Zimbarda, **Christine Maslach**, a viděla, co viděla. Udělalo se jí špatně při pohledu na vězně vedené večer do koupelny s papírovými sáčky na hlavách. Na její popud Zimbardo šestý den ráno pokus ukončil. Nutno dodat, že byla jediná ze všech padesáti pozorovatelů, která se takto zachovala. A v duchu úsloví *nic neudělal, kdo udělal jen půl* si krátce na to vzala Zimbarda za muže. Její jednání označil Zimbardo za heroické (tedy jednání v Palo Alto). Proti tomu se rázně ohradila a ještě po pětadvaceti letech prohlásila: „Chtělo se mi z toho zvracet. Kdyby se to přihodilo vám, také byste v tom neviděli nic heroického. Bylo to hrozné. Měla jsem dojem, že jsou všichni úchylové.“

Zimbardo svým experimentem prokázal výchozí hypotézu, že jednotlivec může snadno odhodit některé osobnostní charakteristiky, pokud je vystaven situaci, v níž je mu přidělena určitá role, v tomto případě role autority. Svou úlohu sehrávají sociální a ideologické faktory, které spoluurčují, že se jedinec bude chovat ve shodě s přidělenou rolí a jejími atributy, nikoli podle vlastní úvahy nebo vnitřního přesvědčení a sdílených hodnot. Výsledky byly prakticky využity v oblasti vězeňství ke zlepšení všeobecných poměrů; recentně Zimbardo vystupoval jako expert a zčásti také obhájce v procesech s personálem věznice Abu Graib, kde se situace *Stanfordského experimentu* zopakovala v reálných podmínkách.

Líbí se vám Psychologie.cz?

Máte dvě možnosti, jak s námi zůstat v kontaktu – rovnou nás podpořit a připojit se, nebo jen *zdarma dostávat naše newslettery*.